

Nuhuñ ýaragy: Tupan

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Nuhuñ ýaragy: Tupan NUHUÑ ÝARAGY: TUPAN

Surat: Jon Martin / «Nuhuñ tupany», 1834 ý.

Suwuñ ýarag hökmünde ulanylandygy hakda birinji beýan etmelere Ýakyn Gündogarda duş gelinýär we bular iň gowy rowaýata seredilip bilindi.

Piter Gleýk suwuñ çaknyşyklarda möhüm rol oýnan wagtyndaky pursatlaryň düýpli hronologiýasyny berýär.

Mifologiýanyň başlangyç taryhyndan başlaýar: Suwuñ ýarag hökmünde ulanylmagynyň iň gadymy mysallarynyň biri – Nuhuñ «Injildäki» beýanyna we tupana parallellikdäki köne şumer rowaýatydyr.

Rowaýatda ýer ýüzüne uly tupan inderip, adamzadyň günälerini jezalandyran dindar Eanyň eden işleri gürrüň berilýär.

Şumer rowaýatynda patriarh Utu özüne suw-sil joşgunynyň ýakynlaşyp gelendigini duýduran we «ähli janly-jandardan we ösümlükden bir jübütiniň» sygar ýaly uly gämi ýasalmagyny buýran Ea bilen gürleşýär.

Nuhuñ, Adam atanyň we How enäniň, Gilgameşiň we Utunyň

masgaraçylykly hekaýatlary azat erk-ygtyýara laýyklykda hudaýlaryň gaharyny getiren adamlaryň gatnaşygynda ýaňlanýar. Munuň yzysüre hudaýlar günäkärlere global tupan arkaly zyýan berýär, emma hekaýatyň gahrymanlarynyň tupandan halas bolmagyna we guryýerdäki durmuşyny saklap galmagyna rugsag berýär.

Surat: Simon de Maýl / «Nuhuň gämisiniň Ararat dagyna inişi», 1570 ý.

Aslynda rowaýatlarda aýdylýanlar dogry bolup biler. Robert Ballard we beýlekiler Garadeňiziň düýbünde adam ýaşan gadymy ýerleriň bolandygyny anykladylar.

Belli bir derejede erän buzlaryň deňiz derejesiniň beýgelmegine we aýratynam suwuň Çanakkale bogazynyň erňeginden agmagyna sebäp bolandygy öňe sürülýär.

Ortaýer deňziniň şor suwy süýji suwuň üstüne süzülip, Garadeňiziň kenarlaryndan suwuň aşagynda galan adamlatyň eserleriniň saklanyp galmagyna kömek etdi.

Uly silleriň mifologiýasynyň aslynda Buz eýýamyndan çykan we buzlaryň eremegine, gury ýeri suw basmagyna sebäp bolan dünýä bolmagy mümkin.

Surat: «Uly tupan» / Iwan Aýwazowskiý

Hakyky bolup geçen wakadygyna ýa-da mifologiýadygyna garamazdan uly tupan hekaýaty Ýakyn Gündogarda suwuň taryhy gymmatynyň nähili bolandygyny görkezýär.

Gadymy jemgyýet suwuň diňe ýaşaýyşdaky gymmatyna düşünmek bilen çäklenmedi, şol bir wagtyň özünde suwuň ekerançylyk we fiziki howpsuzlygy üpjün etme potensialyna-da düşündi.

Halk siliň getiren weýrançylyklaryny başdan geçirdi we bular ýaly weýrançylyk üçin düşündiriş berdi. Hudaýlaryň ygtyýarynda jogaplar tapyp, «Uly tupany» her üç ýörelgede-de azat erk-ygtyýaryň düşündirişi bolan orginal günä üçin hudaýlaryň jezalandyrmagyna bagladylar.

Suw ýaragyny azat erk-ygtyýary hudaýlara öýkünmäge rugsat beren adama birinji tanadan hudaýlar boldy.

Uly tupandan bäri adamlar hapalanmagy, ugrunyň üýtgedilmegi, mülksüzlişdirilmegi we suw güýjüniň özi tarapyndan suwy köpçülikleýin gyrys ýaragy hökmünde ulandylar.

Surat: «Tupan» / Gustaw Dore

Suw dört müň ýyldanam öňki beýleki taryhy ýazgylarda çaknyşan faktordy.

Musa Eksodusda jöhitleri gulçylykdan çykardy we müsür goşunynyň olary Gyzył deňize gaban Sinaý çölüni geçdi. Hekaýatda Gyzył deňiz duýdansyz ýarylýar we jöhitleri azatlyga çykarýar.

«Çykyş» ibrany dilinde ýazylan. Ýap Sup – birnäçe görnüşde düşündirilip bilinýän dildir.

Umumy terjimesi Gyzył deňiz bolandygyna garamazdan, awtor Sazlyk deňizi, Suweýş aýlagy, Akabe aýlagy, hatda Ortaýer deňzi manysyna-da gelip bilýär.

Soňky subutnamalar jöhitleriň hekaýatda bolşy ýaly b.e.öň 1500-nji ýyl töwereklerinde Gyzył deňizden aşyp biljegini ylmy taýdan tassyklaýar.

Rus ylmy barlagçylary Naum Wolzinger we Alekseý Androsow Demirgazyk Gyzył deňizde rif zolagynyň üstünden bardylar.

Musanyň döwründe rifiň suwuň ýüzüne has ýakyn bolandygyna we rifiň howa şertlerine, geldim-gitdim hereketlerine bagly ýagdaýda az salymlyk wagtda ýüzüne çykyp biljegine ynanmak üçin sebäpler bar.

Surat: «Gämiden ugradylan kepderi» / Gustaw Dore, 1866

Ýakyn Gündogaryň suwy «Injil» hekaýatlarynda möhüm rol oýnaýar.

Ýeşunyň kitaby ylahy güýjüň Iordan derýasyny yza serpikdirendigini we Ýeşunyň goşunyny Hudaýyň özlerine wada beren ýerlerinj kenganlylardan almak üçin urşa äkiden Eriha söweşini gürrüň berýär.

Isa şägirtlerine «Hudaýyň ogludygyny» görkezmek üçin suwuň ýüzünden ýörände Hudaýyň güýji «Buşluk yşaratynda» görkezilýär.

Täsin ýagdaýda şägirtleri gorkýarlar we deňiziň ortasynda galýarlar. Emma Isa orta çykan badyna şobada gury ýere ýöräp gelýärler.

Görnüşi ýaly, köp derejirde suw bilen baglanyşykly «Injiliň» ähli gürrüň berýän zatlary bir wagtyň özünde regional meseleleri-de öz içine alýar.

Mysal üçin, Nuh maşgalasyny täze ýurda alyp gelýär, Musa we Ýeşu halklaryny wada berlen ýurda getirýär, Isa deňize bagly şägirtlerini gury ýere çykarýar.

Nuhdan soňky «Injil» hekaýatlarynda suw esasan Hudaýyň adakat duýgusyna wekilçilik edýär.

Suw adamyň ähli rowaýatlara bolan ynanjyny synap görýär. Dogry bolsun, ýalňyş bolsun, bu hasaplaryň goralmagy suw

fakultetleriniň dowamly ykrar edilendigini ýüze çykarýar.
Käbir rowaýatlarda Hudaý suwy günäkärleri jezalandyrmak üçin
ulansa, beýleji rowaýatlarda suw horlanan gatlaklara umyt
berýär.

Umut ATASEWEN,
gadymydünýä taryhçysy.

@atasevenoffica

Ýekşenbe, 17.12.2023 ý. Taryhy makalalar